

dim; ergo videtur dicendum, quod Jethro tantum venerit ad Moysen parum ante discessum ex monte Sinai.

Sed hoc argumentum nullius videtur esse momenti; siquidem iste Hobab non est socer Moysis, sed filius soceri; ut suo loco monstrabitur. Quod vero additur de murmure, multo adhuc minus aliquid evincit: nam murmur illud non est ortum dum Jethro venit ad Moysen, sed diu postea, scilicet postquam jam Israelitæ venissent in Hase-roth.

CAPUT XIX.

Veniunt Israelitæ ad montem Sinai, atque a Deo in peculiarem populum assumuntur. Jussu illius Moyses ascendit in montem, populus sanctificatur præparaturque ad Legem Dei reverenter accipiendam. Ut autem Hebræi divino timore et religione percellantur, Dominus Legem promulgaturus, cum summa majestate coram omni plebe descendens, montem fumo, igne, fulgure, tonitru, et buccinæ clangore replet.

QUESTIO UNICA. — QUO DIE POST EXITUM DE ÆGYPTO DATA SIT LEX IN MONTE SINAI.

Nota 1, ab omnibus quidem communiter admitti, quod lex data sit 50 die post exitum de Ægypto; sed non æque constare, quomodo hi 50 dies computari debeant.

Nota 2, ex supra dictis cap. XII, quod Judæi uterentur mensibus lunaribus, qui non habent nisi 29 dies cum dimidio; duo autem dimidii faciunt unum integrum, qui addi debet secundo mensi, et consequentibus paribus, ut probant Torniellus, Jansenius et A Lapide, non autem primo et imparibus, ut volunt Marius et Saliarius: dies enim intercalari debet, quando transactus est, et non ante.

Nota 3. Dum dicitur γ . 1, quod mense tertio egressionis de Ægypto, venerint Israelitæ ad montem Sinai, non debet hoc ita accipi, quasi mensis tertius impletus fuerit, facta supputatione ab initio exitus Israelitarum de Ægypto, ut putavit Oleaster; sic enim non subsisteret quod lex primum data sit die quinquagesima, quia tres menses ad minimum faciunt 88 dies, si sint plene exacti.

Sed neque sic intelligi debet, quasi 59 dies (qui duos menses faciunt) essent impleti a die egressionis, sed quia duo menses anni absoluti erant, etsi egressio non fuisset instituta nisi 15 die mensis primi. His notatis,

R. et dico: Facilior et verisimilior modus computandi jam prædictos 50 dies, videtur esse hic: a 15 die exclusive, qua exiverunt de Ægypto, numerentur reliqui dies 14, et his 14, mensis primi addantur 30 mensis secundi, et 6 mensis tertii, erunt præcise 50 dies.

Prob. I. Juxta communem sensum Ecclesiæ, lex eadem die data est, qua Judæi quotannis celebrabant festum Pentecostes: siquidem sicut Pascha fuit institutum in memoriam egressionis de Ægypto, et singulis annis isto die celebrabatur, quo contigit egressio; ita festum Pentecostes fuit institutum in

memoriam datæ legis in monte Sinai, et similiter singulis annis isto die celebrabatur, quo data est lex. Atqui dies illi 50 pro inveniendō festo Pentecostes computari incipiebant ab altera, seu secunda die Paschatis, qua offerebatur manipulus spicarum, eratque decima sexta dies mensis primi, ut patet ex Lev. XXIII, 11 et 15: ergo et 50 dies, quibus post egressum de Ægypto data est lex, computari incipiunt a die 15 exclusive, et 16 inclusive, mensis primi.

Prob. II, ex γ . 1. ubi dicitur: *Mense tertio egressionis Israel de terra Ægypti, in die hac, venerunt in solitudinem Sinai*, Atqui in die hac hic idem est quod in eadem, sive ejusdem numeri, *tertia* nimirum; præcedit enim: *mense tertio*. Adeoque evidenter videtur sequi quod, sicut Moyses mensem tertium dixerat, ita illud hac ad diem tertium referendum sit: nulum enim nomen aliud numerale præcessit, ad quod pronomen hac videatur posse referri. Ergo imprimis ex cit. γ . deducitur quod Israelitæ venerint ad montem Sinai die tertia mensis tertii: et cum γ . 11 jubentur esse parati in diem tertium, quo post eorum adventum danda erat lex, ulterius inde concluditur, quod lex data sit 6 die mensis tertii, et consequenter quod præfati 50 dies inchoari debeant a die 16 inclusive mensis primi.

Obj. I. Verba illa, in die hac, commode referri possunt ad initium mensis, ut sensus sit: in mense tertio, in die hac, id est in ipso initio seu prima die mensis: nam ut observat Abulensis, vocatur dies prima mensis *dies hæc*, quia dicebatur antea in mense tertio; illa autem dies a qua mensis denominari incipit talis aut talis mensis, vocatur *dies hæc*: dies autem secunda aut sequentes non possunt vocari *dies hæc*, quia non sunt illi dies, in quibus primo sit talis aut talis mensis, sed sola dies prima talis est. Ergo cum jam memorato auctore d'endum videtur, quod filii Israel venerint in solitudinem Sinai die prima mensis tertii, et consequenter quod lex sit data non die sexta, sed tertia ejusdem mensis.

R. Neg. consequ., nam licet verum sit, quod mensis jam in initio, seu prima die, sit talis aut talis mensis, tamen quod dicatur *tertius, quartus, etc.*, hoc non habet nisi ex ratione vel respectu, quem dicit ad menses præcedentes; adeoque ratio ab Abulensi allegata nihil probare videtur.

Præterea, quod Israelitæ non venerint ad montem Sinai die prima mensis tertii inde evincitur quod in isto supposito illuc venissent die 43 ab egressu de Ægypto, si computare incipias a die 15 exclusive mensis primi; vel 46, si computes a 15 inclusive. Jam autem id non videtur posse admitti, partim quia S. Hieron., epist. 127 ad Fabiolam, mans. 12, dicit *Judæos die quadragesimo septimo ab exitu ex Ægypto* (computando scilicet a 15 exclusive mensis primi) *ad desertum Sinai venisse*: partim etiam et maxime jam dictum suppositum non videtur admittendum, quia cum juxta istam opinionem lex sit data die tertia mensis tertii, inde sequeretur quod non 50, sed 47 vel 48 die post egressum Lex in monte Sinai a

Deo promulgata esset; quod tamen nequaquam dici potest.

Inst. Etiam supposito, quod lex sit data die tertia mensis tertii, inveniri possunt prædicti 50 dies; ergo, etc.

Prob. ant. Numerentur 17 dies primi mensis, incipiendo nimirum a decimo quarto, quo Pascha comederunt; deinde addantur omnes 30 dies mensis secundi, et 3 mensis tertii, in toto 50 inveniuntur.

R. Neg. ant. et ad prob. dico istum computum agere admodum posse admitti, eo quod in illo duplex videatur reperiri incommodum. Primum est, quod omnes menses supponat fuisse 30 dierum, ubi e contra menses judæici, secundum quos festa computabantur, alternatim habuerunt 29 et 30 dies. Itaque si lex esset data die 3 mensis tertii, ad summum ex primo mense numerari possent dies 16; et sic non die 50, sed 49 ab egressu lata fuisset.

Secundum est, quod iste computus incipiat a vespere Paschatis, id est a die 14 inclusive; cum tamen 50 dies illi computandi videantur post egressum, seu a 15 die exclusive, sicut supra monstratum est.

Cum igitur in mox prædicto supposito non possit verificari, quod lex sit data 50 die post egressum de Ægypto; necessario dicendum videtur, quod dies illa tertia, in quam jubentur esse parati Israelitæ, non sit dies tertia mensis, sed tertia ab hoc tempore quo in monte ad Moysen loqui cœpit Deus; et consequenter dies illa tertia est sexta mensis tertii: nam si cum aliquibus supponas, Deum esse locutum ad Moysen eodem die quo in Sina venerunt, numerando ab hoc die exclusive tres dies sequentes, incidet præcise in sextam diem mensis. Si vero supponas cum Bellarmino lib. III de Cultu sanct. cap. XIII, quod Deus tantum Moysi locutus sit die sequenti post adventum eorum, seu die quarta mensis ab hac die inclusive computando diem tertiam, pariter incidet in diem sextam qua data est lex. Forsan hic ultimus modus computandi est probabilior, eo quod primo die, quo in Sinai pervenerunt Israelitæ, non videantur potuisse contingere omnia, quæ hic narrantur a γ . 1 usque ad 11. Et præterea etiam magis cohærere videtur cum eis quæ leguntur γ . 10 et 11.

Obj. II. In versione LXX γ . 1 hic ita habetur: *Mensis tertii exitus de terra Ægypti, hac die, etc.* Atqui secundum hanc lectionem γ hac non potest referri ad vocem *terti*; sed potius *mensis tertii* referri debet ad voces *hac die*, quæ licet non ordine positionis, tamen ordine constructionis, seu quoad sensum præcedunt γ *mensis tertii*; siquidem genitivus ille *mensis tertii* regitur ab ablativo *hac die*. Ergo in hac die non potest referri ad numerum ante nominatum, sed referri debet ad initium mensis; et sic idem significat, ac in ipso initio seu prima die mensis.

R. Neg. maj.; nam, quamvis ita legerit Origenes, ut videre est apud Lyranum; tamen hæc lectio non videtur genuina: siquidem non tantum nostra Vulgata, aliæque Biblia ex hebræo translata habent *mense tertio*, sed etiam ita habet versio LXX, edit. Basil. complut.

et Sixti V. et consequenter γ hac referri debet ad numerum ante nominatum, sicut supra dictum est.

Obj. III. S. P. Aug. manifeste docet, legem esse datam die tertia mensis tertii: nam. Q. 70 in Exod. ita scribit: *Tertia die descendet Dominus in montem Sina coram omni populo. Hoc die reperitur data lex, quæ in tabulis lapideis scripta est digito Dei, sicut consequentia docent. Dies autem iste tertius apparet tertii mensis ab exitu Israel de Ægypto. Ex die ergo quo Pascha fecerunt, id est agnum immolaverunt et ederunt, qui fuit quartusdecimus primi mensis, usque ad istum quo lex datur, dies quinquaginta numerantur: decem et septem scilicet primi mensis, et reliqui ab ipso quartodecimo; deinde omnes triginta secundi mensis, qui fiunt quadraginta septem: et tertius tertii mensis, qui est a solemnitate occisi agni quinquagesimus.* Similiter etiam docet epist. ad Januarium (quæ juxta antiq. edit. est 419, juxta Paris. vero 55) cap. 16, num. 30.

R. Non esse mirum, quod S. P. ita docuerit; quandoquidem codex, quo utebatur, non haberet *mense tertio*, sed *mensis tertii*, uti patet ex initio cit. Q. 70, quam a verbis Scripturæ ita exorditur: *Mensis autem tertii exitus filiorum Israel de terra Ægypti hac die venerunt ad eremum Sina, et profecti sunt ex Raphidim, et venerunt in eremum Sina, et applicuit Israel ibi circa montem.* Cum igitur S. P. videret, quod juxta codicem, quo utebatur, Israelitæ venissent in Sina prima die mensis tertii; et inde ulterius ipsi appareret, quod dies iste tertius, in quem Hebræi jubentur esse parati, foret tertii mensis: et interim cum insuper apprime nosceret, quod juxta traditionem Ecclesiæ Lex esset data 50 die ab egressu de Ægypto, necessario videtur debuisset supponere omnes menses 30 dierum, et computum suum inchoare a die 14 inclusive, seu a vespere Paschatis, ut nimirum traditionem Ecclesiæ cum Scriptura, qua utebatur, conciliaret: siquidem aliter ista duo inter se non videntur posse combinari, nempe quod Lex data sit die tertia mensis tertii, et simul die 50 ab egressu. Itaque conformiter ad codicem suum, satis fundate præfatum computum inivit, et legem die tertia mensis tertii esse datam docuit S. Pater.

Petes 1, in quanta majestate, et apparatu Deus promulgaverit Legem veterem.

R. Quanta majestas, et quam terribilis iste apparatus fuerit, describit Moyses γ . 18, ubi ita legitur. *Totus mons Sinai fumabat; eo quod descendisset Dominus Deus super eum in igne, et ascenderet fumus ex eo quasi de fornace; eratque omnis mons terribilis.* Septem autem terribilia fuerunt in Sina, cum ibi lex daretur. 1. Totus mons terræ motu tremebat, juxta illud Psal. LXVII, 9: *Terra mota est, etenim cæli distillaverunt a facie Dei Sinai.* 2. Totus mons Sinai fumabat, fumo ignibus mixto, ut solet fieri in fornacibus flammam evomentibus: nam Deut IV, 11 dicitur mons *arsisse usque ad cælum.* 3. Horrenda erant fulgura et tonitrua. 4. Erant tenebræ et caligo, ut patet ex loco Deut. cit. 5. Erat turba et procella, ut ait Apost. ad Heb. XII, 18, cum adjuncta pluvia, ut patet ex cit.

Psal. LXVII, quod et Josephus testatur. 6. Sonus buccinae vehementius perstrepebat, ut dicitur γ . 16, hujus cap. VII. Angelus e Sina voce horrida Decalogum promulgabat.

Hæc autem omnia eo spectabant, ut Hebræi sacro quodam horrore ac timore corripentur, uti satis insinuat Moyses cap. seq. γ . 20 dicens: *Ut probaret vos venit Deus (scilicet in ista majestate) et ut terror illius esset in vobis, et non peccaretis.* Hic ergo significatum fuit, quomodo lex synagogæ esset lex timoris, prout Lex evangelica est Lex amoris: unde et hoc cap. γ . 16 dicitur populus timuisse, non legitur amasse. *Illum quippe populum timor legis coercerat; nam est brevissima et apertissima differentia duorum Testamentorum, timor et amor: illud ad veterem, hoc ad novum hominem pertinet.* S. P. Aug. lib. cont. Adim. cap. 17.

Petes 2, quandiu manserint Hebræi in solitudine Sinai.

R. Anno integro exceptis 15 diebus; siquidem in Sina venerunt quadragesimo septimo die post exitum de Ægypto, seu die tertia mensis tertii anni primi, ut ex supra dictis constat: inde autem discesserunt die 20 mensis secundi anni secundi, ut liquet ex Num. X, 11, ubi dicitur: *Anno secundo, mense secundo, vigesima die mensis elevata est nubes de tabernaculo fœderis.* γ . 12: *Profectique sunt filii Israel per turmas suas de deserto Sinai, et requievit nubes in solitudine Pharan.* Eo autem tempore, quo manserunt in Sina, Deus formavit rempublicam et synagogam Judæorum, leges dictando, sacerdotium, sacrificia, et varias caeremonias instituendo: ac proinde 12 hæc mansio in Sina fuit omnium mansionum celeberrima.

CAP. XX. XXI. XXII. XXIII.

Angelus de monte Sinai vice Dei proclamat Decalogum omni Israeli: *Moyses ascendit ad Deum in caligine verticis latitantem, jubeturque ab eo facere altare de terra, vel lapide insecto.* Deinde cap. XXI a Deo accipit præcepta judicialia circa servos et ancillas, furtiva, homicidia, parentum maledicta et rixas, denuntiaturque legem talionis. Cap. vero XXII sancuntur leges judiciales de furto, deposito, commodato, fornicatione, etc., denique cap. XXIII præfiguntur variae leges judicibus, quibus præfixis subduntur quædam aliæ leges de anni et diei septimæ quiete, ac de præcipuis anni solemnitatibus. Promittit Deus angeli ductum et comitatum per viam, cum promissione terræ Chanaan expugnandæ. Cum autem in his cap. plures occurrant quæstiones theologice quam scripturisticae, illis omissis, has breviter perstringemus. Sit ergo

QUÆSTIO PRIMA. — QUÆ PARTITIO IN PRÆCEPTIS DECALOGI PRÆFERENDA ET SERVANDA SIT.

Cap. XX, 1: *Locutusque est Dominus cunctos sermones hos: scilicet decem præcepta Decalogi; hunc enim populus non per Moysen, sed immediate a Deo, id est angelo Dei personam representante, accepit; ut significaretur quod lex natura, quæ Decalogo continetur, singulorum mentibus a Deo indita sit.*

Confusus hactenus buccinae sonus fuerat auditus, jam articulatis vocibus Lex decalogica promulgatur, idque non sine miraculo, quatenus a tam numerosa plebe audiri et intelligi posset. Quod angelus voce tubali Decalogum promulgaverit, putat A Lapidem; sed cum sonus buccinae vox articulata non videatur, Jansenius cum aliis, humana et intelligibili voce, ex nubibus exiliente, id peractum existimat.

γ . 2: *Ego sum Dominus Deus tuus. qui educaui te de terra Ægypti, de domo servitutis.* In his verbis juxta aliquos non continetur nisi præambulum quoddam seu præfatio: Deus enim commemoratione suæ majestatis, simul et benignitatis paulo ante prælitæ, Judæorum animos ad solum unius Dei cultum, et legum statim proponendarum observationem inducit.

Attamen dici posset cum Mario et Jansenio, quod sit præfatio quidem ad totum Decalogum, sed tamen simul etiam tacite sit præceptum affirmativum de colendo uno Deo; quod, ut uberius explicetur, subjungitur γ . 3: *Non habebis deos alienos.*

R. et dico 1. Omnes quidem in eo conveniunt, ut decem tantum enumerent præcepta: Decalogus enim græce dicitur quasi *decem verba*, sic namque Deut. IV, 13, hebraice nominatur *decus verborum*, quod interpret latinus vertit *decem verba*, ut verbum pro tota enuntiatione et præcepto ponatur: in modo tamen distinctionis, seu divisionis non omnes conveniunt. Philo, Josephus, Athanasius, Procopius, alii Judæi et Græci (ut refert Marius) passim, γ . 5 et 4 hujus cap. id est præceptum de non habendis diis alienis, et de non faciendis sculptilibus in duo præcepta dividunt: sed in unum præceptum contrahunt quæ de concupiscentia uxoris proximi, et aliarum rerum dicuntur, ita ut sint quatuor præcepta circa Deum, et sex circa proximum.

Hæc partitio Calvino et nostri temporis hæreticis vehementer placet, ut commodius usum imaginum expugnare possint; hanc enim divisionem avidissime sequuntur, ut demonstrent verbis illis: *Non facies tibi sculptile*, aliquid aliud vetari, quam illis: *Non habebis deos alienos coram me*, adeoque non tantum adorationem, sed et confectioem imaginum vetitam esse. Sed in eo errant, nam etiamsi admitteretur præcepta Decalogi modo statim proposito dividenda esse, tamen inde minime sequeretur, omnem usum imaginum vetitum esse: siquidem hic tantum prohiberi usum imaginum idololatricarum, nedum liquet ex toto contextu hujus cap. sed etiam id clarissime exprimitur γ . 22, ubi dicitur: *Non facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis.* Jam autem apud omnes certum est, quod imago idololatrica sit similitudo ficti vel falsi Dei, quia nempe representat id quod vel a parte rei non est, vel non representat tale quale est; ut cum gentiles representabant et proponebant statuas Veneris, Adonidis, etc. At tales non sunt imagines Christianorum; siquidem Christianus procumbendo v. g. ante imaginem Crucifixi, hoc modo manifestat animum, quem gerit erga Deum verum, quem pro nobis passum et crucifixum novimus, ac proinde non honorat aut colit deum falsum

vel fictum, sicut faciebant gentiles. Cæterum desuper plura apud controvertistas.

Dico 2. Longe tamen præferenda videtur illa partitio præceptorum Decalogi, qua illa duo de diis alienis non habendis, et sculptilibus seu idolis non faciendis, contrahuntur in unum; dividuntur vero illa duo de non concupiscendo uxorem proximi, aliaque ad eum spectantia.

Prob. I. Quia hanc partitionem tradunt Clemens Alexand. lib. VI Strom. et S. Hieron. in Psal. XXXI, item S. P. Aug. variis in locis, scilicet epist. 119, lib. de decem Chordis cap. 5 et 6, Conc. in Psal. XXXII, lib. XV cont. Faustum cap. 4, ubi dicit generaliter duo præcepta esse, scilicet *Dei et proximi diligendi. Duo, inquit, sunt et simul decem*, quia in decem distinguuntur, *tria pertinent ad Deum, et septem ad proximum.* Item Q. 71 in Exod. postquam inquisivisset, ultra ex præfatis partitionibus retinenda esset, respondet: *Mihi videntur congruentius accipi tria illa (præcepta quæ sunt circa Deum) et ista septem (quæ sunt circa proximum), quoniam Trinitatem videntur illa quæ ad Deum pertinent insinuare diligentius intuentibus.*

Prob. II. Quia prohibitio idolorum a parte rei non est aliud, quam perfectior expositio ejus quod dictum erat: *Non habebis deos alienos*; ubi patet ex subjuncta ratione prohibitionis γ . 5, ubi repetit Deus: *Ego sum Dominus Deus tuus.* Et sane cum idololatra in adoratione sculptilium, non tantum cultum latriæ deferret fictis diis, per sculptilia representatis, sed etiam ipsamet sculptilia tanquam deos venerarentur (ut patet ex eo quod in Scriptura vocentur *dii aurei, argentei*, etc.), dum prohibentur sculptilia, nihil aliud vetatur, quam habere deos alienos. At vero cum aliud sit concupiscere rem seu bona aliena, aliud autem concupiscere uxorem alienam, videtur quoque aliud esse præceptum de non concupiscendis bonis alienis, quam de non concupiscenda uxore aliena.

Ratione jam allegata etiam utitur S. P. Aug. dum, ut prædictam divisionem confirmet, verbis ex cit. Q. 71 adductis subjungit sequentia: *Et revera quod dictum est, non erunt tibi dii præter me, hoc ipsum perfectius explicatur, cum prohibentur colenda figmenta... quod enim pertinet, non facies tibi idolum, neque ullum simulacrum: quæcumque in celo sunt sursum, et quæcumque in terra deorsum, et quæcumque in aqua sub terra, non adorabis ea neque servies illis; nisi ad id quod dictum est, non erunt tibi dii alii præter me? Concupiscentia porro uxoris alienæ, concupiscentia domus alienæ, in peccando differunt eo quod nimirum, ut ibidem observat S. D. et etiam ex statim infra dicendis patebit, Scriptura distinxerit inter concupiscentiam uxoris alienæ, et concupiscentiam cujuslibet rei alienæ.*

Porro eandem cum S. P. dividendi rationem servant communiter theologi, eamque confirmant patres Concil. Trid. sess. 14, cap. 5, et Can. 7, occultissimi

ma peccata vocantes contra duo ultima præcepta Decalogi patrata.

Dices: Hic γ . 17 dicitur: *Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, non omnia quæ illius sunt.* Ubi concupiscentia uxoris alienæ ponitur inter concupiscentiam domus, et eam qua concupiscuntur res aliæ ad proximum pertinentes. Quoposito, inferri posset, quod hoc γ . vel contineantur tria præcepta, vel unum prohibens ista omnia.

R. eum Estio, quæ hoc loco quodammodo confuse et minus distincte posita sunt, in Deut. tanquam in lege repetita et recognita (hoc enim sonat vox *Deuteronomium*) distinctius posita esse: nam ibidem cap. V, 21 duo illa præcepta verbo tenus ponuntur, prout hodie exprimuntur in catechismis. LXX vero utroque loco, eodem ordine hæc præcepta posuerunt, concupiscentiam uxoris alienæ ponentes primo loco; dein secundo loco concupiscentiam aliarum rerum, et seorsim utrobique adjungentes: *Non desiderabis vel non concupisces.*

Scriptura igitur non confudisse, sed *discrevisse videtur concupiscentiam uxoris alienæ a concupiscentia cujuslibet rei alienæ, quando utrumque sic cepit: Non concupisces uxorem proximi tui, et, Non concupisces domum proximi tui; et hinc cepit cætera adjungere; non autem cum dixisset, Non concupisces uxorem proximi tui, huic connexuit alia dicens, Neque domum ejus, neque agrum ejus, neque servum ejus et cætera: sed omnino apparent hæc esse conjuncta, quæ uno præcepto videntur contineri, et discreta ab illo, ubi uxor nominata est.* Ita rursus S. Pater Q. 71 in Exod.

Jam dicta etiam confirmari possunt hac ratione: Duo distincta sunt præcepta γ . 14: *Non mœchaberis*, et γ . 15: *Non furtum facies*; quorum prius pertinet ad servandam castitatem, posterius ad servandam justitiam. Ne vero putarent Judæi, tantum peccata externa prohiberi, etiam γ . 17 prohibetur concupiscentia uxoris alienæ tanquam ad mœchiam, et concupiscentia aliarum rerum tanquam pertinens ad furtum: ergo sicuti actus externi mœchiæ et furti convenienter diversis præceptis prohibentur, tanquam repugnantes diversis virtutibus, castitati nimirum et justitiæ; ita etiam concupiscentia uxoris et aliarum rerum, ob eandem rationem.

Petes quare hic γ . 24 et 25. Deus sibi erigi voluerit altare ex sola terra, vel ex lapide impolito.

R. Vera causa videtur esse, ut Hebræos ad idola pronos, quam longissime ab idolorum sculpturis et picturis, atque a gentium cultu rituque avocaret. Gentes enim ex marmore aut metallis solebant splendida et magnifica construere idolis suis altaria (quale fecit rex Achaz idololatra IV Reg. XVI, 10 et 13) atque in illis sculpere vel pingere imagines aut symbola, aut characteres suorum idolorum.

Ab his ergo hac lege Hebræos avocare voluit Deus: hæc enim lex est appendix pertinens ad primum Decalogi præceptum de non faciendis idolis et sculptilibus;